

Gerald A. Cohen: *Iluze liberální spravedlnosti*

Praha, Filosofia 2006, 182 s.

Soubor textů jednoho z nejvýznamnějších současných myslitelů, profesora na Oxfordské univerzitě a hlavního představitele analytického socialismu Geralda A. Cohena, se soustředí na otázky *rovnosti* a *spravedlnosti* a jejich význam pro uspořádání současné společnosti. Závažnost Cohenovy knihy spočívá ve vícero bodech. Předně, svazek představuje v českém jazyce první knižní publikaci zmíněného myšlenkového proudu, který patří mezi hlavní směry soudobé sociální teorie; zaplnění této mezery v českém intelektuálním prostředí v tomto smyslu indikuje, že ideologicky motivované vytěsnění – podmíněné před rokem 1989 nároky režimu a poté nedostatečně reflektovanou proměnou v politicky relevantních očekáváních – je snad překonáno. Dále jsou zde představeny a velmi precizně zdůvodněny hlavní námitky a konceptuální návrhy vůči liberálnímu pojetí práv. Zároveň kniha zrcadlí soudobý myšlenkový posun analytické filosofie směrem k řešení normativních otázek. Jednotlivé Cohenovy studie vykreslují jak motivace tohoto konceptuálního posunu, tak strukturu a význam klíčových normativních nároků.

Ústředním bodem Cohenova výkladu je odmítnutí liberální víry v dostatečnost politického řešení sociálních otázek a dosahování spravedlnosti. Cohen zde velmi jasně zdůvodňuje, že kromě řešení otázek „základní struktury“ (tedy ve sféře hospodářských a právně donucovacích struktur) je zapotřebí zaměřit se i na změnu v sociálním „étosu“, v postojích lidí, které se odehrávají v každodenním životě. Vzhledem k tomu, že individuální volby nejsou jen derivátem dobře nastavených pravidel v rámci základní struktury společnosti, vyžaduje žádoucí společenské uspořádání jak spravedlivá pravidla, tak spravedlivé volby. Společnost nelze změnit beze změny v konvencích jednání lidí.

Obsahové jádro knihy tvoří pět kapitol, které pregnančně odrážejí jak vnitřní stavbu

Cohenovy současné argumentace, tak důvody, proč dosud zastával určité názory a proč je nyní musí částečně reformulovat. Nadto kniha obsahuje velmi zasvěcená a formulačně precizní představení hlavních souřadnic Cohenova myšlení, pocházející z pera M. Hrubce, a dále Cohenovo výrazně autobiografické pojednání, v němž je argumentační zaměření knihy zasazeno i do sociálněhistorického rámce. Zkušenosti se světem reálně existujícího socialismu v Československu totiž hrály v Cohenově názorovém vývoji významnou roli a vedly jej ke kritice diktatur sovětského typu. V teoreticky zaměřených knihách se podobné autobiografické odkazy vyskytují zřídka; v tomto případě je výsledek vskutku velmi vydařený.

Ve stati *Je možné dosáhnout rovnosti a spolitelnosti?* Cohen vychází z paralely mezi hodnotovým založením jednání v prostředí malé sociální skupiny a normativními nároky vlastními širšímu společenskému rámci, a nastiňuje tak základní orientace, které by měly platit v mezilidských vztazích. V textu s názvem *Rovnost od faktu k normě* pak vysvětluje, proč se v dnešním zdůvodnění rovnosti ukazuje citlivost vůči morálním otázkám jako zcela nezbytná. Další dvě kapitoly, teoreticky asi nejnáročnější, *Spravedlnost, podněty a sobectví* a *Kde je třeba jednat: v oblasti distributivní spravedlnosti*, jsou věnovány kritice liberálního pojetí rovnosti a spravedlnosti, ztělesněného zejména v díle Johna Rawlse. Cohen zde ukazuje vnitřní rozpory, spojené s koncepcí spravedlnosti, která by do sebe chtěla pojmout velké nerovnosti mezi lidmi a lidské sobectví. Zároveň ukazuje, že účinné nastolení rovnosti vyžaduje – kromě proměn v ekonomické struktuře – také proměny v cítění, v hodnoceních a motivacích lidí. Závěrečná kapitola s názvem *Svoboda a peníze* pak – v pomyslné aplikaci normativních nároků na současnou společnost – velmi pečlivě zdůvodňuje tezi, že chudoba s sebou přináší nedostatek svobody.

Přestože tedy Cohen ví, že společenské procesy nemají své automatické vyústění do stavu dosažené spravedlnosti, trvá na tom,

že o spravedlnost stojí za to usilovat. Cohenův příklon k normativní teorii, jak se konstatuje i v Hrubcově velmi důkladně zpracovaném pojednání, má však spíše reverzní povahu – realizuje se zejména prostřednictvím kritiky liberálního přesvědčení, že principy spravedlnosti se vztahují pouze k základní struktuře společnosti. Jde-li právě o prosaditelnost, tedy přesvědčivý a zásadní účinek spravedlnosti, tvrdí Cohen, pak příklad rodiny (či obecně malých sociálních skupin) jasně ukazuje, že s omezením na základní strukturu nevystačíme a musíme se zaměřit i na neformální struktury a osobní volby, které aktéři v rámci základní struktury vykonávají. Navíc je zřejmé, že i uvnitř spravedlivé struktury existuje prostor pro osobní spravedlnost a nespravedlnost – distributivní spravedlnosti tedy není možné dosáhnout pouze čistě strukturálními prostředky. Společnost, v níž má platit princip diference, vyžaduje „étos spravedlnosti, jenž formuje individuální volby“ (s. 107).

Propojením důkladně propracované teorie s autobiografickými prvky a odkazy k analýzám společnosti získává Cohenova kniha osobitý ráz – je velmi poutavým čtením a náročnou teorií zároveň. Odborná i širší veřejnost ji tedy může přijmout jako příklad toho, že složité teoretické diskuse lze účinně navázat i na debaty o podobách kolektivní paměti či na řešení otázek o žádoucím uspořádání aktuálních společenských poměrů.

Michal Pullmann

Peter F. Drucker: *Fungující společnost* (Vybrané eseje o společenství, společnosti a politickém systému)

Praha, Management Press 2004, 242 s.

P. F. Drucker je prezentován v médiích, v knižním marketingu (napsal 40 knih a bezpočet článků) a v předmluvách svých knih (*Management budoucnost začíná dnes, Efektivní vedoucí, Řízení v turbulentní době, Inovace a podnikavost, Výzvy managementu pro 21. sto-*

letí) jako nejvýznamnější představitel moderního managementu. Hovoří se o něm jako o jeho „doyenovi“. Týdeník *The Economist* uvádí, že to byl nejvýznamnější filozof managementu za poslední století: „Byl to guru pro světovou podnikatelskou elitu nejen v Evropě a v Americe, ale také v Japonsku a v rozvojovém světě“ (listopad, 2005).

Pouze J. Jebavý v předmluvě ke knize *Podnikové řízení a hospodářské výsledky* (1964) a V. Grus v poznámce ke knize *Cestou k zítřku* (1993) jej představují tak, jak se viděl on sám, jako sociologa, jenž se více než pět desetiletí soustředěně zabýval tzv. „sociální ekologií“ – tedy studiem prostředí vytvářeného člověkem.

V úvodu knihy *Fungující společnost* Drucker vysvětluje, že management nebyl ani první, ani nejvýznamnější oblastí jeho vážného zájmu, byl výsledkem studia systémů lidského soužití. Na sklonku života to chtěl Drucker (když psal úvod ke knize, bylo mu 93 let) prokázat souborem statí ze svých knih. Podle autora materiál pro svazek nebyl vybírán chronologicky, ale každá ze sedmi částí představuje určitým způsobem základní téma.

V prologu na téma „Co je to fungující společnost?“ (z knihy *The Future of Industrial Man*, 1942) nahrazuje Drucker normativní definici společnosti „uchopením společnosti“ z hlediska funkčního. Zabývá se sociologickými úvahami o fenoménech, jež určují funkčnost společnosti a činí ji srozumitelnou z hlediska jednotlivců i sociálních skupin. Přiznává hluboké ovlivnění teorií společnosti F. Tönniese, později se ale s některými jeho myšlenkami rozešel. Co však díky jeho dílu *Gemeinschaft und Gesellschaft* pochopil a na co nikdy, podle svých slov, nezapomněl, bylo, že člověk potřebuje obojí – společenství, které jedinci poskytuje status, a společnost, v níž má jedinec svou funkci. Tönnies opírá svou typologii společnosti o specifickou teorii jednání, jež je řízeno vůlí jednajících. Drucker pohlíží na sociální vývoj zásadně z pohledu společnosti. Zabývá se typem a formou funkčního vztahu mezi „společností a jedin-